

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

૧૯૭૮ (૦) એ.આઈ.જે.ઈ.એલ.-એચ.સી. ૨૦૮૭૭૧

ગુજરાત હાઈકોર્ટ

માનનીય ન્યાયાધીશો: બી.જે. દિવાન, એ.ડી. દેસાઈ, એસ.બી. મજમુદાર

નિઝામુદ્દીન સુલેમાન વિરુદ્ધ ન્યુ શોરોક સ્પિનિંગ એન્ડ મેન્યુફેક્ચરિંગ મિલ્સ
કંપની લિમિટેડ, નડિયાદ

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૧૨૨/૧૯૭૩;

ફેસલ થયા તારીખ: ૨૪-૧૧-૧૯૭૮

સંદર્ભિત અધિનિયમો અને નિયમો:

- ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ - કલમ ૩૩-સી(૨)
- ભારતીય સંવિધાન - અનુચ્છેદ ૧૪૧

ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ - કલમ ૩૩-સી(૨) ભારતીય સંવિધાન - અનુચ્છેદ ૧૪૧ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહીમાં લેબર કોર્ટ (શ્રમ અદાલત) સમક્ષની કાર્યવાહીનો વ્યાપ અને ક્ષેત્ર - કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજીની ટકવાપાત્રતા - નિયોક્તા સામે લેણાંની વસૂલાત માટેનો કાનૂની ઉપાય - કામદારને યોગ્ય રીતે કે ખોટી રીતે બરતરફ કરવામાં આવ્યો છે કે કેમ અથવા કામદારની યોગ્ય રીતે કે ખોટી રીતે છટકી કરવામાં આવી છે કે કેમ

તે પ્રશ્ન - કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ લેબર કોર્ટની હુકમત - નિયોક્તા દ્વારા વિવાદ ઊભો કરવો - કામદાર અમલી અધિકાર હેઠળ લેણાંનો દાવો કરતો હતો - કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ અરજીની ટકવાપાત્રતા જ્યાં કામદારને રાહત આપવાના હેતુ માટે કેટલાક મુદ્દાઓ તપાસવા જરૂરી હતા - સુપ્રીમ કોર્ટની મોટી ખંડપીઠ અને નાની ખંડપીઠના નિર્ણયો વચ્ચે દેખીતો વિરોધાભાસ - ઠરાવવામાં આવ્યું કે, કામદારે અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકારના આધારે આગળ વધવું જોઈએ - કલમ ૩૩-સી(૨) અમુક ચોક્કસ પ્રકારના કેસોમાં તેના નિયોક્તા સામે કામદારના લેણાંની વસૂલાત માટે ઝડપી ઉપાય પૂરો પાડે છે - જ્યાં પ્રશ્ન ઊભો થાય કે કામદારને યોગ્ય રીતે કે ખોટી રીતે બરતરફ કરવામાં આવ્યો છે કે છટણી કરવામાં આવી છે, ત્યાં લેબર કોર્ટ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ તે વિવાદનો નિકાલ કરી શકતી નથી - નિયોક્તા તેની દલીલ દ્વારા કોઈ વિવાદ ઊભો કરે છે તેનો અર્થ એ નથી કે પ્રશ્નનો નિકાલ કરવાની લેબર કોર્ટની હુકમત છીનવાઈ જાય છે - કામદાર અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકાર હેઠળ લેણાંનો દાવો કરતો હોવાથી કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ લેબર કોર્ટને હુકમત હતી - માત્ર નિયોક્તા દ્વારા લેવામાં આવેલા વાદોને કારણે કામદારને રાહત આપવાના હેતુ માટે કેટલાક મુદ્દાઓ તપાસવા જરૂરી હતા, તેથી એમ કહી શકાય નહીં કે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજી ટકવાપાત્ર નથી - સુપ્રીમ કોર્ટના બે નિર્ણયો વચ્ચે દેખીતા વિરોધાભાસના કિસ્સામાં, હાઈકોર્ટે મોટી ખંડપીઠો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયો શોધી કાઢવા અને તેનું પાલન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ - પડકારવામાં આવેલ આદેશ રદબાતલ કરવામાં આવ્યો - પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવી.

મહત્વના પેરાગ્રાફ:- ૩, ૭, ૧૩, ૧૬, ૧૮, ૨૦

ઉલટાવવામાં આવેલ કેસ :

૧. અંબાલાલ વિરુદ્ધ ડી.એમ. વિન, ૧૯૬૪ જી.એલ.આર. ૬૦૯

સંદર્ભિત કેસો:

૧. બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ ઓફ ધી સાઉથ આર્કોટ ઇલેક્ટ્રીસિટી ડિસ્ટ્રીબ્યુશન કું. લિ. વિ. એન.કે. મોહંમદ ખાન ઇત્યાદિ, ૧૯૬૯ ૧ એસ.સી.સી. ૧૯૨ : ૧૯૬૯ (૨) એસ.સી.આર. ૯૦૨ : ૧૯૭૦ (૨) એસ.સી.જે. ૧૧૮ : ૧૯૭૦ : ૧૯૭૦ (૨૧) એફ.એલ.આર. ૧૭૫ : ૧૯૭૦ (૨૧) એફ.એલ.આર. ૧૭૪
૨. સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિ. વિ. વર્કમેન, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧૬૦૪ : ૧૯૭૪ (૪) એસ.સી.સી. ૬૯૬ : ૧૯૭૫ (૧) એસ.સી.આર. ૧૫૩ : ૧૯૭૫ (૧) એસ.સી.જે. ૯૨ : ૧૯૭૪ એસ.સી.સી. (એલ. એન્ડ એસ.) ૪૨૧
૩. ડાયાભાઈ રણછોડદાસ વિરુદ્ધ જયંતીલાલ મોહનલાલ, ૧૯૭૩ ૦ GLR ૧ : ૧૯૭૩ (૧) એલ.એલ.જે. ૬૦૪ : ૧૯૭૩ લેબ.આઈ.સી. ૯૬૭ : ૧૯૭૩ (૨૭) એફ.એલ.આર. ૧૪૩ : ૧૯૭૩ (૪૩) એફ.જે.આર. ૨૨૪
૪. નમોર અલી વિરુદ્ધ ધ સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૨૭૫ : ૧૯૭૭ (૪) એસ.સી.સી. ૫૭૫ : ૧૯૭૮ (૨) એસ.સી.આર. ૨૦૫ : ૧૯૭૭ યુ.જે. ૭૪૪ : ૧૯૭૮ (૧) એસ.સી.જે. ૨૧૨
૫. પંજાબ બેવરેજીસ વિરુદ્ધ સુરેશ ચંદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૯૯૫ : ૧૯૭૮ (૨) એસ.સી.સી. ૧૪૪ : ૧૯૭૮ (૩) એસ.સી.આર. ૩૭૦ : ૧૯૭૮ યુ.જે. ૨૩૬ : ૧૯૭૮ એસ.સી.સી.(એલ. એન્ડ એસ.) ૧૬૫
૬. આર.બી. બંસીલાલ અબીરચંદ મિલ્સ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ લેબર કોર્ટ નાગપુર, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૨ એસ.સી. ૪૫૧ : ૧૯૭૨

- (૧) એસ.સી.સી. ૧૫૪ : ૧૯૭૨ (૨) એસ.સી.આર. ૫૮૦ : ૧૯૭૨
યુ.જે. ૨૯૧ : ૧૯૭૨ (૧) એસ.સી.જે. ૩૦૧
૭. રામકૃષ્ણ રામનાથ વિરુદ્ધ પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર નાગપુર, ૧૯૭૦ ૦
એલ.એલ.જે. ૩૦૬
૮. સાવતરામ રામપ્રસાદ મિલ્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ બલિરામ, ૬૫
બોમ્બે એલ.આર. ૯૧
૯. ધ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ પી. એસ. રાજગોપાલન
વગેરે, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૭૪૩ : ૧૯૬૪ (૩)
એસ.સી.આર. ૧૪૦ : ૧૯૬૪ (૨) એસ.સી.જે. ૧૭૬ : ૧૯૬૩ (૭)
એફ.એલ.આર. ૧૪૧ : ૧૯૬૩ (૨) એલ.એલ.જે. ૮૯
૧૦. તોપનદાસ વિરુદ્ધ ગોરખરામ ગોકલચંદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪
એસ.સી. ૧૩૪૮ : ૧૯૬૪ (૩) એસ.સી.આર. ૨૧૪ : ૧૯૬૪ (૨)
એસ.સી.જે. ૮૧૪ : ૧૯૬૪ (૧) એસ.સી.એ. ૬૪૦ : ૧૯૬૪
બી.એલ.આર. ૧૦૬
૧૧. યુ.પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ આર. કે. શુક્લા,
એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ એસ.સી. ૨૩૭ : ૧૯૬૯ (૨) એસ.સી.સી.
૪૦૦ : ૧૯૭૦ (૧) એસ.સી.આર. ૫૦૭ : ૧૯૬૯ (૧૯)
એફ.એલ.આર. ૨૬૮ : ૧૯૭૦ લેબ.આઈ.સી. ૨૭૬
૧૨. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (ભારત સંઘ) વિરુદ્ધ કે. એસ. સુબ્રમણિયન,
એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૨૪૩૩ : ૧૯૭૬ (૩) એસ.સી.સી.
૬૭૭ : ૧૯૭૭ (૧) એસ.સી.આર. ૮૭ : ૧૯૭૬ યુ.જે. ૭૧૭ : ૧૯૭૬
એસ.સી.સી.(એલ. એન્ડ એસ.) ૪૯૨
૧૩. ચીફ માઈનિંગ એન્જિનિયર ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કોલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ
રામેશ્વર, ૧૯૬૮ ૧ એસ.સી.આર. ૧૪૦ : ૧૯૬૮ એ.આઈ.આર.

એસ.સી. ૨૧૮ : ૧૯૬૭ (૧૫) એફ.એલ.આર. ૪૫૭ : ૧૯૬૮
લેબ.આઈ.સી. ૧૯૭ : ૧૯૬૮ (૧) એલ.એલ.જે. ૬

૧૪. સ્ટેટ બેંક ઓફ બીકાનેર વિરુદ્ધ આર. એલ. ખંડેલવાલ, ૧૯૬૮ ૧ લેબ
એલ.જે. ૫૮૯ : ૧૯૬૮ (૧૬) એફ.એલ.આર. ૩૧૫ : ૧૯૬૭ (૩૩)
એફ.જે.આર. ૪૬૨ : ૧૯૬૮ (૩૮) સી.સી. ૪૦૦ : ૧૯૬૭
એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એસ.સી. ૫૩૭૮૮

ટાંકવામાં આવેલ કેસો:

૧. (સંદર્ભ લીધો) :- કમિશનર ઓફ ગિફ્ટ ટેક્સ વિરુદ્ધ અરુણભાઈ
હરગોવિન્દાસ પટેલ, ૨૦૦૧ એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એચ.સી. ૨૦૨૪૪૩
૨. (સંદર્ભ લીધો) :- બરોડા રેયોન કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ હનુમાનસિંહ
જગનારાયણસિંહ, ૧૯૭૯ એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એચ.સી. ૨૦૧૪૦૮
૩. (અનુસરવામાં આવ્યો) :- રહીમખાન વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ પોલીસ,
૧૯૯૩ એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એચ.સી. ૨૦૯૯૨૫
૪. (સંદર્ભ લીધો) :- મંગાભાઈ ચંદુભાઈ વસાવા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય,
૧૯૯૩ એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એચ.સી. ૨૦૭૩૬૫
૫. (સંદર્ભ લીધો) :- પ્રોજેક્ટ મેનેજર, ઓ.એન.જી.સી.
(ઓ.એન.જી.સી.), કલોલ કોબા રોડ વિરુદ્ધ જેમસિંહ રામસિંહ, ૧૯૮૫
એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એચ.સી. ૨૦૯૭૧૧
૬. (સંદર્ભ લીધો) :- ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ સેંધાજી એસ. ઠાકોર, ૧૯૯૮
એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એચ.સી. ૨૧૨૪૪૧
૭. (આધાર લીધો) :- લક્ષ્મીકાંત પ્રાણશંકર શુક્લ વિરુદ્ધ ચીફ
એક્ઝિક્યુટિવ, લાલભાઈ ગ્રુપ ડરલ ડેવલપમેન્ટ ફંડ, અમદાવાદ, ૧૯૯૮
એ.આઈ.જે.ઈ.એલ. એચ.સી. ૨૦૬૮૪૯

ચુકાદો :-

ન્યાયમૂર્તિ એસ.બી. મજમુદાર

૧. અમારામાંના એક (ન્યાયમૂર્તિ એ.ડી. દેસાઈ) અને ન્યાયમૂર્તિ એન. એચ. ભટ્ટની બનેલી ડિવિઝન ખંડપીઠે વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૧૨૨/૧૯૭૩ સાથેની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૯૩૬/૧૯૭૫ માં પૂર્ણ ખંડપીઠને રેફરન્સ આપતો નીચે મુજબનો આદેશ પસાર કર્યો છે:-

"સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયો જે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ સુસંગત નથી અને તેમાં સંકળાયેલા કાયદાના મુદ્દાની દૂરગામી અસરોને ધ્યાનમાં લેતા, આ બે રિટ પિટિશનો પૂર્ણ ખંડપીઠને સંદર્ભિત કરવામાં આવે છે." સંદર્ભનો આદેશ પછી સુપ્રીમ કોર્ટના વિવિધ નિર્ણયો નિર્દિષ્ટ કરે છે અને મુશ્કેલી ખાસ કરીને સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ પોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ વર્કમેન એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧૬૦૪ માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય અને યુ.પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ આર. કે. શુક્લા એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ એસ.સી. ૨૩૭ માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને કારણે અનુભવાઈ હતી. આ કેસમાં જે મુખ્ય મુદ્દો સંકળાયેલો છે તે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહીમાં લેબર કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહીની ચોક્કસ વ્યાપ્તિ છે. કલમ ૩૩-સી ની પેટા-કલમ (૨) આ શરતોમાં છે:

"(૨) જ્યાં કોઈ કામદાર નિયોક્તા પાસેથી કોઈ નાણાં અથવા કોઈ લાભ મેળવવા માટે હકદાર હોય જે નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે સક્ષમ

હોય અને જો બાકી રહેલી નાણાંની રકમ અંગે અથવા જે રકમ પર આવા લાભની ગણતરી કરવી જોઈએ તે અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થાય તો તે પ્રશ્ન આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવી શકાય તેવા કોઈપણ નિયમોને આધીન રહીને આવી લેબર કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે જે આ બાબતે યોગ્ય સરકાર દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી હોય".

જ્યાં સુધી કલમ ૩૩-સી ની પેટા-કલમ (૧) નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એમ કહી શકાય કે તે નિયોક્તા પાસેથી બાકી રહેલા નાણાંની વસૂલાત માટેની જોગવાઈ કરે છે અને જોગવાઈ છે:

"૩૩(૧) જ્યાં કોઈ સમાધાન અથવા એવોર્ડ હેઠળ અથવા પ્રકરણ ૫-એ ની જોગવાઈઓ હેઠળ નિયોક્તા પાસેથી કામદારને કોઈ નાણાં મળવાપાત્ર હોય, તો કામદાર પોતે અથવા આ બાબતે તેના દ્વારા લેખિતમાં અધિકૃત અન્ય કોઈ વ્યક્તિ અથવા કામદારના મૃત્યુના કિસ્સામાં તેના વતી નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિ અથવા વારસદારો, વસૂલાતની અન્ય કોઈપણ રીતને પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના, તેને મળવાપાત્ર નાણાંની વસૂલાત માટે યોગ્ય સરકારને અરજી કરી શકે છે અને જો યોગ્ય સરકારને સંતોષ થાય કે કોઈ નાણાં આ રીતે મળવાપાત્ર છે, તો તે કલેક્ટરને તે રકમ માટે પ્રમાણપત્ર આપશે જે જમીન મહેસૂલની બાકી રકમની જેમ જ વસૂલવાની કાર્યવાહી કરશે: કે આવી દરેક અરજી કામદારને નિયોક્તા પાસેથી નાણાં મળવાપાત્ર થયાની તારીખથી એક વર્ષની અંદર કરવામાં આવશે: વધુમાં પૂરી પાડવામાં આવેલ છે કે આવી કોઈપણ અરજી એક વર્ષના ઉક્ત સમયગાળાની સમાપ્તિ પછી પણ સ્વીકારી શકાય છે જો યોગ્ય સરકારને સંતોષ થાય કે અરજદાર પાસે ઉક્ત સમયગાળામાં અરજી ન કરવા માટે પૂરતું કારણ હતું."

આમ કલમ ૩૩-સી (૨) ની વ્યાપ્તિને સમજવા માટે એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જ્યારે કલમ ૩૩-સી ની પેટા-કલમ (૧) એવા કિસ્સા સાથે સંબંધ ધરાવે છે જ્યાં પ્રકરણ ૫-એ ની જોગવાઈઓ હેઠળ છટાણી વળતરના સ્વરૂપમાં અથવા પ્રકરણ ૫-એ હેઠળ લે-ઓફ વળતરના સ્વરૂપમાં સમાધાન અથવા એવોર્ડ હેઠળ કામદારને નાણાં મળવાપાત્ર હોય છે, ત્યારે પેટા-કલમ (૨) કામદાર દ્વારા કોઈપણ નાણાં અથવા કોઈપણ લાભની વસૂલાત સાથે સંબંધ ધરાવે છે જે નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે સક્ષમ હોય અને તે સંબંધિત લેબર કોર્ટને બાકી રહેલી નાણાંની રકમ અંગે અથવા જે રકમ પર આવા લાભની ગણતરી કરવી જોઈએ તે અંગે ઉદ્ભવતા પ્રશ્નનો નિકાલ કરવાની સત્તા આપે છે.

ઔદ્યોગિક વિવાદ (ગુજરાત) નિયમો ૧૯૬૬, ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૩૮ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ગુજરાત સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવ્યા હતા અને આ નિયમોના નિયમ ૬૭(૧) માં જોગવાઈ છે કે જ્યાં સમાધાન અથવા એવોર્ડ હેઠળ અથવા પ્રકરણ ૫-એ ની જોગવાઈઓ હેઠળ નિયોક્તા પાસેથી કામદારને કંઈ પણ મળવાપાત્ર હોય, તો તેને મળવાપાત્ર નાણાંની વસૂલાત માટે ફોર્મ ૨૦-એ માં અરજી કરવાની રહેશે અને જ્યાં કોઈ કામદાર નિયોક્તા પાસેથી કોઈ લાભ મેળવવા માટે હકદાર હોય જે નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે સક્ષમ હોય, તો સંબંધિત કામદારે જે રકમ પર આવા લાભની ગણતરી કરવી જોઈએ તે નક્કી કરવા માટે ફોર્મ ૨૦-બી માં નિર્દિષ્ટ લેબર કોર્ટને અરજી કરવાની રહેશે અને જ્યાં લેબર કોર્ટ

નિયમ ૬૭ ના પેટા-નિયમ (૨) હેઠળ લાભની રકમ નક્કી કરી હોય, ત્યાં કામદારે તેને મળવાપાત્ર નાણાંની વસૂલાત માટે ફોર્મ ૨૦-સી માં અરજી કરવાની રહેશે. આ તબક્કે એમ કહી શકાય કે ગુજરાત હાઈકોર્ટનો અંબાલાલ વિરુદ્ધ ડી. એમ. વિન (૧૯૬૪) ૫ ગુજ. લો રિપોર્ટર ૬૦૯ માં એક નિર્ણય છે જે સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયોના પ્રકાશમાં પણ ધ્યાનમાં લેવો જરૂરી છે. ખંડપીઠ દ્વારા મોટી ખંડપીઠને રેફરન્સ કર્યા પછી સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા બે તાજેતરના નિર્ણયો દ્વારા અમારું કાર્ય સરળ બન્યું છે. **પંજાબ બેવરેજીસ વિરુદ્ધ સુરેશ ચંદ એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૯૯૫** માં સુપ્રીમ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ વતી બોલતા ન્યાયમૂર્તિ ભગવતી એ પાના ૯૯૭ પર પેરાગ્રાફ ૪ માં કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ આ શરતોમાં સમજાવી છે:

"આ કોર્ટના કેટલાક નિર્ણયોના પરિણામે હવે તે સુસ્થાપિત છે કે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહી એ અમલીકરણ કાર્યવાહી ના સ્વરૂપની કાર્યવાહી છે જેમાં લેબર કોર્ટ કામદારને તેના નિયોક્તા પાસેથી મળવાપાત્ર નાણાંની રકમની ગણતરી કરે છે અથવા જો કામદાર કોઈપણ લાભ મેળવવા માટે હકદાર હોય જે નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે સક્ષમ હોય તો નાણાંના સંદર્ભમાં લાભની ગણતરી કરવા માટે આગળ વધે છે. પરંતુ જે નાણાંની ગણતરી કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે અથવા જે લાભની ગણતરી કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે તેનો અધિકાર અસ્તિત્વ ધરાવતો હોવો જોઈએ, એટલે કે તે પહેલેથી જ અધિનિર્ણિત હોવો જોઈએ અથવા તેના માટે જોગવાઈ કરેલી હોવી જોઈએ અને તે ઔદ્યોગિક કામદાર અને તેના નિયોક્તા વચ્ચેના સંબંધના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવવો જોઈએ. જુઓ ચીફ માઈનિંગ એન્જિનિયર ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કોલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ

રામેશ્વર (૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૧૪૦; (ઓલ ઇન્ડિયા રિપોર્ટર ૧૯૬૮ એસ.સી. ૨૧૮). કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ હકુમતનો ઉપયોગ કરતી લેબર કોર્ટ માટે ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલના કાર્યોને પોતાના હસ્તક લેવા અને એવા દાવાને સ્વીકારવો સક્ષમ નથી જે અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકાર પર આધારિત નથી પરંતુ જેને અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળના સંદર્ભમાં ઔદ્યોગિક વિવાદનો વિષય બનાવી શકાય છે. જુઓ સ્ટેટ બેંક ઓફ બીકાનેર વિરુદ્ધ આર. એલ. ખંડેલવાલ (૧૯૬૮) ૧ લેબ એલ.જે. ૫૮૯ (એસ.સી.). તેથી જ ન્યાયમૂર્તિ ગજેન્દ્રગડકરે સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ પી. એસ. રાજગોપાલન વગેરે (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૭૪૩) માં નિર્દેશ કર્યો હતો કે જો કોઈ કર્મચારીને બરતરફ કરવામાં આવે અથવા પદભ્રષ્ટ કરવામાં આવે અને જો તેનો કેસ એવો હોય કે બરતરફી અથવા પદભ્રષ્ટતા ખોટી છે, તો તેના માટે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ તેના પગાર અથવા વેતનની વસૂલાત માટે દાવો કરવો ખુલ્લો રહેશે નહીં. તેની પદભ્રષ્ટતા અથવા બરતરફી ઔદ્યોગિક વિવાદને જન્મ આપી શકે છે જેનો યોગ્ય રીતે ન્યાયિક નિર્ણય થઈ શકે છે પરંતુ એકવાર એ બતાવી દેવામાં આવે કે નિયોક્તો તેને બરતરફ કર્યો છે અથવા પદભ્રષ્ટ કર્યો છે, ત્યારે બરતરફી અથવા પદભ્રષ્ટતા ગેરકાયદેસર છે અને તેથી કર્મચારી નિયોક્તાનો કામદાર રહે છે અને અગાઉના કરાર હેઠળ તેને મળવાપાત્ર લાભો માટે હકદાર છે તેવો દાવો કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ કરી શકાતો નથી. જે કામદારને બરતરફ કરવામાં આવ્યો છે તે હવે નિયોક્તાની સેવામાં રહેશે નહીં અને જો કે તે શક્ય છે કે કલમ ૧૦ હેઠળ ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલને સંદર્ભિત કરવામાં આવતા, ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલ તેની સમક્ષ મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી પર શોધી શકે કે બરતરફી ગેરવાજબી હતી, છતાં જ્યાં સુધી આવો અધિનિર્ણય કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી કામદાર કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજીમાં લેબર કોર્ટને તેની બરતરફીને ખોટી તરીકે અવગણવા અને તે આધારે તેના વેતનની

ગણતરી કરવા કહી શકતો નથી. કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજી ત્યારે જ ટકવાપાત્ર રહેશે જો કામદાર દ્વારા બતાવી શકાય કે તેની સામે પસાર કરવામાં આવેલ બરતરફીનો આદેશ શરૂઆતથી જ રદબાતલ હતો."

ફરીથી પાના ૧૦૦૨ પર પેરાગ્રાફ ૧૩ માં ન્યાયમૂર્તિ ભગવતી એ નિર્દેશ કર્યો છે:

"એ નોંધવું પણ મહત્વનું છે કે જો કલમ ૩૩ ના ઉદ્ધંધનને બરતરફી અથવા ડિસ્ચાર્જના આદેશ પર અમાન્ય અસર હોવાનું માનવામાં આવે તો, કલમ ૩૩-એ અર્થહીન અને નિર્રથક બની જશે કારણ કે તે કિસ્સામાં કામદાર હંમેશા તે સેવા માં ચાલુ રહે છે તે આધારે તેને મળવાપાત્ર વેતનની નિર્ધારણ અને ચુકવણી માટે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ અરજી કરવાનું પસંદ કરશે. જો કામદાર કલમ ૩૩-એ હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરે છે તો તે માત્ર કલમ ૩૩ નું ઉદ્ધંધન છે તેમ બતાવીને સફળ થવા માટે હકદાર રહેશે નહીં અને ડિસ્ચાર્જ કે બરતરફીનો આદેશ ગુણદોષ પર વાજબી છે કે કેમ તે પ્રશ્ન ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તપાસવામાં આવશે અને જો ગુણદોષ પર તે વાજબી જણાય તો, કલમ ૩૩ ના ઉદ્ધંધન છતાં તેને માન્ય તરીકે ગણવામાં આવશે, પરંતુ જો બીજી બાજુ કલમ ૩૩-એ હેઠળ આગળ વધવાને બદલે તે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ અરજી કરે છે તો તેના માટે કલમ ૩૩ નું ઉદ્ધંધન બતાવવું પૂરતું હશે અને તે પછી તે સેવા માં ચાલુ રહે છે તે આધારે વેતનનો દાવો કરવા માટે હકદાર બનશે. આ અર્થઘટન પર ઉદ્ભવતું બીજું પરિણામ એ હશે કે જો કામદાર કલમ ૩૩-એ હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરે છે તો નિયોક્તાને ગુણદોષ પર ડિસ્ચાર્જ અથવા બરતરફીના આદેશને વાજબી ઠેરવવાની તક મળશે પરંતુ જો કામદાર કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આગળ વધે છે તો નિયોક્તા પાસે આવી કોઈ તક રહેશે નહીં. નિયોક્તા ગુણદોષ પર ડિસ્ચાર્જ અથવા

બરતરફીના આદેશને વાજબી ઠેરવવા માટે સક્ષમ હોવો જોઈએ કે કેમ તે કામદાર દ્વારા કયો ઉપાય અનુસરવામાં આવે છે તેના પર નિર્ભર રહેશે, પછી ભલે તે કલમ ૩૩-એ હેઠળ હોય કે કલમ ૩૩ હેઠળ. આવું અત્યંત વિસંગત પરિણામ ધારાસભા દ્વારા ક્યારેય હેતુપૂર્વક રાખવામાં આવ્યું ન હોઈ શકે. જો આવું અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે તો કોઈ કામદાર કલમ ૩૩-એ હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરશે નહીં પરંતુ તે હંમેશા કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આગળ વધશે અને કલમ ૩૩-એ નિર્રથક બની જશે. તેથી આ દલીલ સ્વીકારવી અશક્ય છે કે કલમ ૩૩ નું ઉલ્લંઘન ડિસ્ચાર્જ અથવા બરતરફીના આદેશને રદબાતલ અને બિનઅસરકારક બનાવે છે અને જો તેમ હોય તો, ડિસ્ચાર્જ અથવા બરતરફીના આદેશને પડકારવા માટે કામદાર પાસે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય કલમ ૩૩-એ હેઠળ પૂરો પાડવામાં આવેલ છે, જે અલબત્ત કલમ ૧૦ હેઠળના ઉપાય ઉપરાંત છે અને તે સેવા માં ચાલુ રહે છે તે આધારે વેતનની નિર્ધારણ અને ચુકવણી માટે કલમ ૩૩ હેઠળની અરજી ટકાવી શકતો નથી. કામદાર કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ ત્યારે જ આગળ વધી શકે છે જ્યારે ટ્રિબ્યુનલે કલમ ૩૩-એ હેઠળની ફરિયાદ પર અથવા કલમ ૧૦ હેઠળના સંદર્ભ પર અધિનિર્ણય આપ્યો હોય કે નિયોક્તા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ ડિસ્ચાર્જ અથવા બરતરફીનો આદેશ વાજબી ન હતો અને તે આદેશ રદ કર્યો હોય અને કામદારને પુનઃસ્થાપિત કર્યો હોય."

આ કાયદો નમોર અલી વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ ઈનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૨૭૫) માં પણ સમજાવવામાં આવ્યો હતો. ત્યાં અનતવાલિયા અને કૈલાસમ જે.જે. ની બનેલી સુપ્રીમ કોર્ટની ખંડપીઠે આ મુદ્દા પરના અગાઉના કેસોની વિચારણા કરી છે અને કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ આ રીતે આપ્યો છે:

"જ્યાં મેનેજમેન્ટ અને તેના કામદારોના એક વિભાગ વચ્ચે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહીમાં એકમાત્ર વિવાદ એ છે કે શું તે કામદારો સમાધાનનો લાભ લેવા માટે હકદાર છે અને વધારાના વેતનની માત્રા અથવા દર કે જેના માટે કામદારો સમાધાન હેઠળ હકદાર હશે તે વિવાદમાં નથી, તો કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજી એ આધારે નકારી શકાય નહીં કે મળવાપાત્ર નાણાં વિશે કોઈ વિવાદ નથી. કલમ ૩૩-સી(૨) ની જોગવાઈઓ એવી માંગ કરતી નથી કે લેબર કોર્ટ પર હકુમત આપવા માટે માત્ર કામદારો કોઈ મળવાપાત્ર નાણાં માટે હકદાર હોવા જોઈએ એટલું જ નહીં પરંતુ તે નાણાંની રકમ વિશે પણ વિવાદ હોવો જોઈએ."

ખંડપીઠે વધુમાં ઠરાવ્યું કે કલમ ૩૩-સી(૨) ના લખાણના સાદા વાંચન પર, એ જોવા મળશે કે જ્યાં કોઈ કામદાર નિયોક્તા પાસેથી કોઈપણ નાણાં મેળવવા માટે હકદાર હોય અને જો મળવાપાત્ર નાણાંની રકમ અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થાય તો તે પ્રશ્ન લેબર કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે. 'જો મળવાપાત્ર નાણાંની રકમ અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થાય' એ અભિવ્યક્તિ તેના કાર્યક્ષેત્રમાં નીચેનામાંથી કોઈપણ એક અથવા વધુ પ્રકારના વિવાદોને સમાવે છે:

(૧) શું કથિત મુજબનું કોઈ સમાધાન અથવા એવોર્ડ છે -

(૨) શું કોઈ કામદાર કોઈ સમાધાન અથવા એવોર્ડ વગેરે હેઠળ નિયોક્તા પાસેથી કોઈપણ નાણાં મેળવવા માટે હકદાર છે -

(૩) જો એમ હોય તો, આવી રકમનો દર અથવા માત્રા શું હશે -

(જ) શું દાવો કરેલી રકમ મળવાપાત્ર છે કે કેમ -

સ્થૂળ રીતે કહીએ તો, આ તે વિવાદો હશે જે મળવાપાત્ર નાણાંની રકમ અંગેના પ્રશ્નને સંદર્ભિત હશે. જો સમાધાન અથવા એવોર્ડના આધારે નાણાં મેળવવાનો અધિકાર સ્થાપિત ન થાય, તો કોઈ નાણાંની રકમ મળવાપાત્ર રહેશે નહીં. જો તે સ્થાપિત થાય છે તો તે શોધવું પડશે, ભલે તે માત્ર ગણતરી દ્વારા હોય, કે કેટલી રકમ મળવાપાત્ર છે. તે શોધવા માટે એ જરૂરી નથી કે મળવાપાત્ર નાણાંની રકમ અંગે પણ વિવાદ હોવો જોઈએ. ચોથા પ્રકારનો વિવાદ દેખીતી રીતે અને શાબ્દિક રીતે 'મળવાપાત્ર નાણાંની રકમ' વાક્યપ્રયોગ દ્વારા આવરી લેવામાં આવશે. આવા તમામ પ્રશ્નો અથવા તેમાંથી કોઈપણ વિશેનો વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૩-સી(૨) ની જોગવાઈઓને આકર્ષશે અને સંબંધિત કામદારને ઉપાય ઉપલબ્ધ કરાવશે." વધુમાં એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે:

"એમ કહી શકાય નહીં કે જો કોઈ મળવાપાત્ર રકમ વિશે વિવાદ હોય તો તે કલમ ૩૩-સી ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ યોગ્ય સરકાર દ્વારા નક્કી કરવાનું છે અને પેટા-કલમ (૨) હેઠળ લેબર કોર્ટ દ્વારા નહીં."

આ બે નિર્ણયો અને ખાસ કરીને પંજાબ બેવરેજીસ કેસમાં ન્યાયમૂર્તિ ભગવતી નું અવલોકન સ્પષ્ટપણે નિર્દેશ કરે છે કે જ્યાં સુધી કામદારનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી તેણે અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકારના આધારે આગળ વધવું જોઈએ; અસ્તિત્વ ધરાવતો અધિકાર સમાધાન અથવા એવોર્ડની શરતો હેઠળ હોઈ શકે છે અથવા અધિકાર કાં તો રૂઢિ દ્વારા અથવા કાયદા દ્વારા અથવા કરાર દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવ્યો હોઈ શકે છે પરંતુ અસ્તિત્વ ધરાવતો અધિકાર હોવો જોઈએ

અને જ્યાં સુધી કામદાર દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલો તે અસ્તિત્વ ધરાવતો અધિકાર છે, ત્યાં સુધી તે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ લેબર કોર્ટમાં અરજી કરી શકે છે અને લેબર કોર્ટને ગુણદોષ પર અરજીનો નિકાલ કરવાની હકુમત રહેશે. એ નિર્દેશ કરવો જ જોઈએ કે અધિનિયમની કલમ ૧૦ જે પૂછપરછ અદાલત, લેબર કોર્ટ અથવા ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલ બંનેના સંદર્ભ સાથે સંબંધિત છે, તે તમામ ઔદ્યોગિક વિવાદોને આવરી લેવા માટે પૂરતી વ્યાપક છે જેમાં કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આવતા વિવાદોનો પણ સમાવેશ થાય છે. આમ જ્યાં કલમ ૧૦ તમામ પ્રકારના ઔદ્યોગિક વિવાદોના કેસોના સંદર્ભો સાથે સંબંધ ધરાવે છે, ત્યાં કલમ ૩૩-સી(૨) અમુક નિર્દિષ્ટ પ્રકારના કેસોમાં કામદારના તેના નિયોક્તા સામેના લેણાંની વસૂલાત માટે ઝડપી ઉપાય પૂરો પાડે છે અને તેનો આધાર એ છે કે ત્યાં અસ્તિત્વ ધરાવતો અધિકાર હોવો જોઈએ. કલમ ૩૩-સી(૨) દેખીતી રીતે કોઈ નવા અધિકારો અથવા તાજા અધિકારોના સર્જન માટે નથી. તે જેની સાથે સંબંધ ધરાવે છે તે તમામ અસ્તિત્વ ધરાવતો અધિકાર છે જે અમે ઉપર અવલોકન કર્યું છે તેમ અગાઉની કાર્યવાહીમાં અધિનિર્ણયને કારણે ઉદ્ભવી શકે છે અથવા જે કાં તો રૂઢિ દ્વારા અથવા કાયદા દ્વારા અથવા કરાર દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવ્યો હોય.

૨. એ ધ્યાને લેવું રહ્યું કે સુપ્રીમ કોર્ટની પાંચ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૭૪૩

માં કલમ ૩૩ ની વ્યાસિના સમગ્ર પ્રશ્ન પર વિગતવાર વિચારણા કરી છે. એ પણ ધ્યાને લેવું રહ્યું કે સુપ્રીમ કોર્ટના તમામ પછીના નિર્ણયોમાં ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ કાં તો બે અથવા ત્રણ અથવા ચાર ન્યાયાધીશોની રહી છે અને આ તમામ કેસોમાં પાંચ કરતા ઓછા ન્યાયાધીશો હતા. સુપ્રીમ કોર્ટની મોટી ખંડપીઠ અને નાની ખંડપીઠના નિર્ણયો વચ્ચે જ્યારે પણ દેખીતો વિરોધાભાસ હોય ત્યારે અનુસરવાનો સિદ્ધાંત ન્યાયમૂર્તિ બેગ (તત્કાલીન) દ્વારા સુપ્રીમ કોર્ટ વતી યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ કે. એસ. સુબ્રમણિયન એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૨૪૩૩ માં નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યો છે. ચુકાદાના પાના ૨૪૩૭ પર પેરાગ્રાફ ૧૨ માં તેમણે અવલોકન કર્યું છે:

"આવા કિસ્સામાં હાઈકોર્ટ માટે યોગ્ય માર્ગ એ છે કે કોર્ટની નાની ખંડપીઠો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયોને બદલે આ કોર્ટની મોટી ખંડપીઠો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયો શોધી કાઢવા અને તેનું પાલન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. તે આ કોર્ટ દ્વારા જ અનુસરવામાં આવતી પ્રેક્ટિસ છે. પ્રેક્ટિસ હવે આ કોર્ટ દ્વારા જાહેર કરાયેલા કાયદાના નિયમ તરીકે સ્થાપિત થઈ ગઈ છે. જો કે, જો હાઈકોર્ટનો અભિપ્રાય હોય કે આ કોર્ટની મોટી ખંડપીઠો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો વર્તમાન કેસની હકીકતોને લાગુ પડતા નથી, તો તેણે તેના દષ્ટિકોણને સમર્થન આપતા કારણો આપીને તેમ કહેવું જોઈએ."

અલબત્ત, જો સુપ્રીમ કોર્ટની મોટી ખંડપીઠ દ્વારા અગાઉ વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો પછીના નિર્ણયમાં નાની ખંડપીઠ દ્વારા પણ સમજાવવામાં આવ્યા હોય, તો સુપ્રીમ કોર્ટની નાની ખંડપીઠ દ્વારા અપાયેલ સ્પષ્ટીકરણ હાઈકોર્ટો દ્વારા

અનુસરવું જરૂરી રહેશે જેમની સમક્ષ મોટી ખંડપીઠનો અગાઉનો નિર્ણય અને નાની ખંડપીઠ દ્વારા તે જ ચુકાદાનું પછીનું સ્પષ્ટીકરણ ટાંકવામાં આવ્યું હોય. અન્યથા, યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ કે. એસ. સુબ્રમણિયન (સુપ્રા) માં ન્યાયમૂર્તિ બેગ દ્વારા સૂચવ્યા મુજબ, હાઈકોર્ટ સુપ્રીમ કોર્ટની મોટી ખંડપીઠના નિર્ણયને અનુસરવા માટે બંધાયેલી છે.

૩. એ નિર્દેશ કરી શકાય કે પછીના કોઈપણ નિર્ણયમાં સુપ્રીમ કોર્ટની કોઈ પણ ખંડપીઠે સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન માં પાંચ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો સાથે અસંમતિ દર્શાવી નથી. પછીની દરેક ખંડપીઠે સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને અનુસરવાનું તાત્પર્ય રાખ્યું છે.

૪. ન્યાયમૂર્તિ ગજેન્દ્રગડકર (તત્કાલીન) એ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન માં પાંચ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ વતી બોલતા કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ સંપૂર્ણપણે સમજાવી છે. તે કેસમાં નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે:

"જોકે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૩-સી ની વ્યાપ્તિ નક્કી કરવામાં એ કાળજી લેવી જોઈએ કે જે કેસો કાયદેસર રીતે તેના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે તેને બાકાત ન રાખવા, એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જે કેસો

અધિનિયમની કલમ ૧૦(૧) હેઠળ આવે છે, ઉદાહરણ તરીકે, તેને કલમ ૩૩-સી ની વ્યાપ્તિમાં લાવી શકાય નહીં."

સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન માં પાના ૭૪૯ પર પેરાગ્રાફ ૧૮ માં સુપ્રીમ કોર્ટના જણાવ્યા મુજબ:

"...તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જ્યારે લેબર કોર્ટને વ્યક્તિગત કામદારને તેના અસ્તિત્વ ધરાવતા વ્યક્તિગત અધિકારોનો અમલ અથવા અમલીકરણ કરવાની સત્તા આપવામાં આવે છે, ત્યારે તે વર્ચ્યુઅલી કેટલાક કિસ્સાઓમાં અમલીકરણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી રહી છે અને તે સુસ્થાપિત છે કે અમલીકરણ અદાલત માટે અમલીકરણના હેતુ માટે હુકમનામાનું અર્થઘટન કરવું ખુલ્લું છે. એ અલબત્ત સાચું છે કે અમલીકરણ અદાલત હુકમનામાની પાછળ જઈ શકતી નથી કે તે હુકમનામાની જોગવાઈમાં કંઈ ઉમેરી કે ઘટાડી શકતી નથી. આ મર્યાદાઓ લેબર કોર્ટને પણ લાગુ પડે છે; પરંતુ અમલીકરણ અદાલતની જેમ લેબર કોર્ટ પણ એવોર્ડ અથવા સમાધાનનું અર્થઘટન કરવા માટે સક્ષમ હશે જેના પર કામદાર કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ તેનો દાવો આધારિત રાખે છે. તેથી અમને એમ માનવામાં કોઈ મુશ્કેલી અનુભવાતી નથી કે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ જરૂરી નિર્ધારણ કરવાના હેતુ માટે, તે યોગ્ય કેસોમાં લેબર કોર્ટ માટે એવોર્ડ અથવા સમાધાનનું અર્થઘટન કરવું ખુલ્લું રહેશે જેના પર કામદારનો અધિકાર ટકેલો છે."

એ તરફ પણ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું કે:

".... કલમ ૩૩-સી(૧) હેઠળ કરવામાં આવેલા દાવાઓ પોતે જ માત્ર એવોર્ડ અથવા પ્રકરણ ૫-એ ની સંબંધિત જોગવાઈઓને સંદર્ભિત

દાવાઓ હોઈ શકે છે. મર્યાદાના આ શબ્દો કલમ ૩૩-સી(૨) માં જોવા મળતા નથી અને તે હદ સુધી કલમની વ્યાપ્તિ નિઃશંકપણે કલમ ૩૩-સી(૧) કરતા વધારે વ્યાપક છે. એ સાચું છે કે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આવતા કેસોના વિશાળ વર્ગના સંદર્ભમાં પણ, લેબર કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારણ કરવામાં આવ્યા પછી, અમલીકરણ ફરીથી કલમ ૩૩-સી(૧) પર પાછું જાય છે. તેથી જ કલમ ૩૩-સી(૨) સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે આ રીતે નિર્ધારિત રકમ પેટા-કલમ (૧) માં પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈ મુજબ વસૂલ કરી શકાય છે. હાલની અપીલોમાં અન્ય કયા પ્રકારના દાવાઓ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આવી શકે છે તે વિસ્તૃત રીતે જણાવવું અથવા વ્યાપકપણે નિર્દેશ કરવો બિનજરૂરી છે. એમાં કોઈ શંકા નથી કે કલમ ૩૩-સી(૧) માં ઉલ્લેખિત દાવાઓની ત્રણ શ્રેણીઓ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આવે છે અને તે અર્થમાં કલમ ૩૩-સી(૨) ને પોતે જ એક પ્રકારની અમલીકરણ કાર્યવાહી ગણી શકાય છે, પરંતુ એ શક્ય છે કે સમાધાન, એવોર્ડ પર આધારિત ન હોય અથવા પ્રકરણ ૫-એ ની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવ્યા ન હોય તેવા દાવાઓ પણ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ સક્ષમ હોઈ શકે છે અને તે તેની વ્યાપક વ્યાપ્તિનું ઉદાહરણ હોઈ શકે છે. જો કે, અમે એવા કેટલાક દાવાઓનો નિર્દેશ કરવા માંગીએ છીએ જે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આવશે નહીં, કારણ કે તે અપીલોની વિષયવસ્તુ છે જેને અમારી અત્યારની અપીલો સાથે અમારા નિર્ણય માટે એકસાથે જૂથબદ્ધ કરવામાં આવી છે. જો કોઈ કર્મચારીને બરતરફ કરવામાં આવે અથવા પદભ્રષ્ટ કરવામાં આવે અને જો તેનો કેસ એવો હોય કે બરતરફી અથવા પદભ્રષ્ટતા ખોટી છે, તો તેના માટે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ તેના પગાર અથવા વેતનની વસૂલાત માટે દાવો કરવો ખુલ્લો રહેશે નહીં. તેની પદભ્રષ્ટતા અથવા બરતરફી ઔદ્યોગિક વિવાદને જન્મ આપી શકે છે જેનો યોગ્ય રીતે ન્યાયિક નિર્ણય થઈ શકે છે, પરંતુ એકવાર એ બતાવી દેવામાં આવે કે કર્મચારી તેને બરતરફ કર્યો છે અથવા

પદભ્રષ્ટ કર્યો છે, ત્યારે બરતરફી અથવા પદભ્રષ્ટતા ગેરકાયદેસર છે અને તેથી કર્મચારી નિયોક્તાનો કામદાર રહે છે અને અગાઉના કરાર હેઠળ તેને મળવાપાત્ર લાભો માટે હકદાર છે તેવો દાવો કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ કરી શકાતો નથી. જો નિયોક્તા અને તેના કર્મચારીઓ વચ્ચે યોગ્ય રીતે સમાધાન થયું હોય અને તે અધિનિયમની કલમ ૧૮(૨) અથવા (૩) હેઠળ આવતું હોય અને કલમ ૧૮(૨) દ્વારા સંચાલિત હોય, તો કર્મચારી માટે ઉક્ત સમાધાન હોવા છતાં જાણે કે ઉક્ત સમાધાનનો અંત આવ્યો હોય તેમ લાભનો દાવો કરવો ખુદ્દો રહેશે નહીં. જો સમાધાનનો અંત લાવવાનો ઇરાદો હોય, તો તે માટે યોગ્ય પગલાં લેવા પડી શકે છે અને ત્યારબાદ જે વિવાદ ઉભો થાય તેનો અધિનિયમ દ્વારા નિર્ધારિત અન્ય પ્રક્રિયા મુજબ નિકાલ કરી શકાય છે. આમ અમારો નિષ્કર્ષ એ છે કે કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ કલમ ૩૩-સી(૧) કરતા વ્યાપક છે અને તેને સંપૂર્ણપણે તેની સાથે એકીકૃત કરી શકાતી નથી, જોકે દેખીતા કારણોસર અમે એ નક્કી કરવા અથવા નિર્દેશ કરવા માંગતા નથી કે કયા વધારાના કેસો કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આવશે જે કલમ ૩૩-સી(૧) હેઠળ ન આવતા હોય. આ સંદર્ભમાં અમે આકસ્મિક રીતે જણાવી શકીએ કે પંજાબ નેશનલ બેંક લિમિટેડ (એ.આઇ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૪૮૭) ના કેસમાં આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ અવલોકનો કે કલમ ૩૩-સી એ અમલીકરણના સ્વરૂપની જોગવાઈ છે, તેનો અર્થ એવો ન થવો જોઈએ કે કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ બરાબર કલમ ૩૩-સી(૧) જેવી જ છે."

પ. સાવતરામ રામપ્રસાદ મિલ્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ બલિરામ 65 બોમ્બે એલ.આર. 91 માં બોમ્બે હાઈકોર્ટના નિર્ણયના સંદર્ભમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં અવલોકન કર્યું કે:

"...હાઈકોર્ટ અધિનિયમના પ્રકરણ ૫-એ હેઠળ કરવામાં આવેલા દાવા પર વિચાર કરી રહી હતી અને તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે આવો દાવો અને તેના નિર્ણયને આનુષંગિક તમામ પ્રશ્નો કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ યોગ્ય રીતે નક્કી કરી શકાય છે. તેના નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં હાઈકોર્ટે નિઃશંકપણે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ લેબર કોર્ટને આપવામાં આવેલ હકુમતની વ્યાપ્તિ અંગે અમુક વ્યાપક અને સામાન્ય અવલોકનો કર્યા છે. તે અવલોકનો 'ઓબિટર ડિક્ટા' (પ્રાસંગિક કથન) ના સ્વરૂપમાં છે અને જ્યાં સુધી તે અમારા વર્તમાન નિર્ણય સાથે અસંગત હોય, ત્યાં સુધી તેને કલમ ૩૩-સી(૨) ની શરતો દ્વારા ન્યાયી ઠેરવી શકાય નહીં તેમ માનવું જોઈએ".

૬. એ નોંધવું રહ્યું કે સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન (ઉપરોક્ત) માં સંબંધિત કામદારનો કેસ એવો હતો કે કલર્ક તરીકેની તેની નિયમિત ફરજો બજાવવા ઉપરાંત, તે અરજી સાથે જોડાયેલ સૂચિમાં દર્શાવેલ સમયગાળા દરમિયાન શાખાના કિલચરિંગ વિભાગમાં ઉપયોગ માટે પૂરા પાડવામાં આવેલ એડિંગ મશીન (ગણતરી કરવાનું મશીન) ચલાવતો હતો અને એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે શાસ્ત્રી એવોર્ડના પેરાગ્રાફ ૧૬૪(બી)(૧) માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ એડિંગ મશીન ચલાવવા માટે તે ખાસ ભથ્થા તરીકે દર

મહિને રૂ. ૧૦.૦૦ મેળવવા માટે હકદાર હતો. આ આધારે પ્રત્યેક ઉત્તરદાતાએ ગણતરીમાં નિર્દિષ્ટ સમયગાળા દરમિયાન પોતાને મળવાપાત્ર ઉક્ત ભથ્થાની રકમ માટે પોતપોતાનો દાવો કર્યો હતો. નિયોક્તા કામદારોના દાવા સામે તકરાર કરી હતી અને એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કામદારો એવોર્ડ હેઠળ માત્ર બિન-નાણાકીય લાભોનો દાવો કરી શકે છે જેની ગણતરી થઈ શકે અને તેથી તેમના દાવા માટે કલમ ૩૩-સી(૨) બિનલાગુ હતી. સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન માં સુપ્રીમ કોર્ટે અંતે કેસના ગુણદોષની તપાસ કરી અને કેસની હકીકતો અને પ્રશ્ન કે શું સંબંધિત કામદારને 'કોમ્પટીસ્ટ' એટલે કે જેઓ કોમ્પ્યુટિંગ મશીન પર કામ કરે છે તે તરીકે વર્ણવી શકાય કે કેમ અથવા તેઓ માત્ર એડિંગ મશીનના ઓપરેટરો હતા તે ધ્યાનમાં લીધા પછી, સુપ્રીમ કોર્ટે કાર્યવાહી લેબર કોર્ટમાં પાછી મોકલી અને નિર્દેશ આપ્યો કે જો પક્ષકારો ઈચ્છે તો તેમને રજૂઆતોમાં સુધારો કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ અને પોતપોતાના કેસના સંદર્ભમાં નિર્ણય આપવો જોઈએ; પરંતુ સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે લેબર કોર્ટ માટે એ નક્કી કરવું ખુદ્દું હતું કે તેની સમક્ષનો કામદાર, જે એક ચોક્કસ અધિનિર્ણય એટલે કે શાસ્ત્રી એવોર્ડ પર તેના અધિકારોનો આધાર રાખે છે, તે તે ચોક્કસ શ્રેણીમાં આવે છે કે કેમ કે જેના માટે તે અધિનિર્ણયમાં ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટનો આ આદેશ તેથી સમજાવે છે કે એકવાર સંબંધિત કામદાર તેના દાવાનો આધાર અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકાર એટલે કે કોઈ અધિનિર્ણય પર રાખે, ત્યારે કામદાર

તે એવોર્ડ કે અધિનિર્ણય હેઠળ આવે છે કે કેમ તે બાબત લેબર કોર્ટ દ્વારા કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ હાથ ધરી શકાય છે અને હાથ ધરવી જોઈએ. પરંતુ જો એવો પ્રશ્ન ઉદભવે કે કામદારને યોગ્ય રીતે કે ખોટી રીતે બરતરફ કરવામાં આવ્યો છે અથવા કામદારની યોગ્ય રીતે કે ખોટી રીતે છટકી કરવામાં આવી છે, તો લેબર કોર્ટ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ તે વિવાદનો નિકાલ કરી શકતી નથી. ટૂંકમાં કહીએ તો, જ્યાં સુધી કામદારની કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજીમાં કામદારના જણાવ્યા મુજબ એવો કોઈ વિવાદ નથી કે નિયોક્તા અને કર્મચારીનો સંબંધ ખતમ થઈ ગયો છે, અને કામદાર તેની કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજીમાં જે દાવો રજૂ કરે છે તે અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકાર પર આધારિત છે, ત્યાં સુધી કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજી ટકવાપાત્ર છે.

૭. આ સંદર્ભમાં નિર્દેશ કરી શકાય કે તોપનદાસ વિરુદ્ધ મેસર્સ ગોરખરામ ગોકલચંદ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૩૪૮ ના સિદ્ધાંત હેઠળ, કાર્યવાહીની ટકવાપાત્રતા નક્કી કરવામાં જે જોવાનું છે તે સિવિલ સ્યુટમાંનો દાવાઅરજી કે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળના કેસમાં કરેલી અરજી છે, અને સામો પક્ષ તેના જવાબ કે લેખિત નિવેદનમાં શું દલીલ કે આગ્રહ કરે છે તે નથી. જેમ સુપ્રીમ કોર્ટે તોપનદાસના કેસમાં જણાવ્યું હતું તેમ:

"...પ્રતિવાદી, વાદીને એવી જગ્યાએ (ફોરમ) જવા માટે મજબૂર કરી શકતો નથી કે જ્યાં વાદીના પોતાના કથન મુજબ તે જઈ શકતો ન હોય".

આ સિદ્ધાંતને કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ પર લાગુ કરતા, એકવાર લેબર કોર્ટમાં કામદારની અરજીમાં દર્શાવ્યા મુજબ એ દેખાય કે નિયોક્તા અને કર્મચારીના સંબંધનું અસ્તિત્વ ખુદ કામદાર દ્વારા વાદમાં લેવામાં આવ્યું નથી અને નિયોક્તા-કર્મચારીના અસ્તિત્વ ધરાવતા સંબંધના આધારે અને અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકારના આધારે - જે કોઈ અધિનિર્ણયમાંથી ઉદ્ભવી શકે અથવા રૂઢિ, કાયદા કે કરાર દ્વારા પૂરો પાડવામાં આવ્યો હોય - તે આધારે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજી ટકવાપાત્ર છે. એ હકીકત કે કર્મચારી તેની દલીલ દ્વારા વિવાદ ઊભો કરે છે તેનો અર્થ એ નથી કે તે પ્રશ્નનો નિકાલ કરવાની લેબર કોર્ટની હકુમત છીનવાઈ જાય છે.

એ પણ નોંધવામાં આવ્યું કે:

".... કલમ ૩૩-સી(૧) હેઠળ કરવામાં આવેલા દાવાઓ પોતે જ માત્ર એવોર્ડ અથવા પ્રકરણ ૫-એ ની સંબંધિત જોગવાઈઓને સંદર્ભિત દાવાઓ હોઈ શકે છે. મર્યાદાના આ શબ્દો કલમ ૩૩-સી(૨) માં જોવા મળતા નથી અને તે હદ સુધી કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ નિઃશંકપણે કલમ ૩૩-સી(૧) કરતા વધારે વ્યાપક છે."

૮. યુ.પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની વિરુદ્ધ આર. કે. શુક્લા (ઉપરોક્ત) માં ન્યાયમૂર્તિ જે. સી. શાહ (તત્કાલીન) અને મિત્તર જે. ની બનેલી સુપ્રીમ કોર્ટની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચે કલમ ૩૩-સી(૨) ની જોગવાઈઓ પર વિચારણા કરી હતી. સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ રાજગોપાલન (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ

કોર્ટનો નિર્ણય ટાંકવામાં આવ્યો હતો અને ન્યાયમૂર્તિ ગજેન્દ્રગડકરના ચુકાદામાંથી એક અંશ, જેનો ઉપર ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તે પણ લેવામાં આવ્યો હતો. ચુકાદાના પેરાગ્રાફ ૧૫ માં પાના ૨૪૨ પર ન્યાયમૂર્તિ શાહે અવલોકન કર્યું:

"કલમ ૩૩-સી(૧) અને ૩૩-સી(૨) દ્વારા જાહેર કરાયેલ કાયદાકીય ઈરાદો એકદમ સ્પષ્ટ છે. કલમ ૩૩-સી(૧) હેઠળ, જ્યાં કોઈ સમાધાન અથવા એવોર્ડ હેઠળ અથવા પ્રકરણ ૫-એ ની જોગવાઈઓ હેઠળ નિયોક્તા પાસેથી કામદારને કોઈ નાણાં મળવાપાત્ર હોય, તો કામદાર પોતે અથવા આ બાબતે તેના દ્વારા લેખિતમાં અધિકૃત અન્ય કોઈ વ્યક્તિ તેને મળવાપાત્ર નાણાંની વસૂલાત માટે યોગ્ય સરકારને અરજી કરી શકે છે. જ્યાં કામદાર નિયોક્તા પાસેથી કોઈ લાભ મેળવવા માટે હકદાર હોય જે નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે સક્ષમ હોય અને તે માટે અરજી કરે, તો લેબર કોર્ટ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ મળવાપાત્ર નાણાંની રકમ અંગે અથવા જે રકમ પર આવા લાભની ગણતરી કરવી જોઈએ તે અંગે ઉદ્ભવતા પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરી શકે છે. કલમ ૩૩-સી(૨) એ કલમ ૩૩-સી(૧) કરતા વ્યાપક છે. જે બાબતો કલમ ૩૩ ની શરતોમાં આવતી નથી, જો કામદાર તે લાભો મેળવવા માટે હકદાર હોવાનું જણાય તો તે કલમ ૩૩-સી(૨) ની શરતો હેઠળ આવી શકે છે. જો જવાબદારી એવોર્ડ, સમાધાન અથવા પ્રકરણ ૫-એ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અથવા કાયદા કે તે હેઠળ બનેલી યોજનાના આધારે ઉદ્ભવતી હોય, તો નિયોક્તા દ્વારા માત્ર ઇનકાર કરવો એ લેબર કોર્ટ સમક્ષ કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળના દાવાને નકારવા માટે પૂરતું નથી. જો કે, જ્યાં છટાણી વળતરનો અધિકાર જે દાવાનો પાયો છે, તે પોતે જ એક એવી બાબત છે જે રેફરન્સ પર અધિનિર્ણય આપવા માટે સંપૂર્ણપણે ઔદ્યોગિક

ટ્રિબ્યુનલની સક્ષમતામાં હોય, તો છટણી થઈ છે કે નહીં તે પ્રશ્ન લેબર કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરી શકાય તેવું માનવું એ કલમ ૩૩-સી(૨) ની ભાષાનો અતિરેક ગણાશે. લેબર કોર્ટની સત્તા એ આધારે કામદારને ચૂકવવાપાત્ર વળતરની ગણતરી કરવાની છે કે કામદારોની છટણી થઈ છે. જ્યાં છટણી સ્વીકારવામાં આવી હોય અને વિવાદની એકમાત્ર બાબત એ હોય કે કલમ ૨૫-એફ.એફ. ને કારણે વળતર ચૂકવવાની કોઈ જવાબદારી ઉદ્ભવી નથી, તો લેબર કોર્ટ તે પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે સક્ષમ રહેશે. આવા કિસ્સામાં પ્રશ્ન ગણતરીનો છે, નહીં કે જવાબદારી ઉદ્ભવવા માટેની પૂર્વ-શરતોના નિર્ધારણનો. જો કે, જ્યાં વિવાદ એ હોય કે કામદારોની છટણી કરવામાં આવી છે કે કેમ અને રકમની ગણતરી ગૌણ અથવા આનુષંગિક હોય, તો અમારા મતે લેબર કોર્ટ પાસે ટ્રિબ્યુનલની સત્તાઓ પર અતિક્રમણ કરવાની કોઈ સત્તા રહેશે નહીં જે તેને વૈધાનિક રીતે આપવામાં આવી છે."

૯. સુપ્રીમ કોર્ટે પોતે આર. બી. બંસીલાલ અબીરચંદ મિલ્સ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ લેબર કોર્ટ, નાગપુર એ.આઇ.આર. ૧૯૭૨ એસ.સી. ૪૫૧ માં અવલોકન કર્યું છે કે યુ.પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ આર.કે. શુક્લા (ઉપરોક્ત) માં ન્યાયમૂર્તિ શાહના અવલોકનો સુપ્રીમ કોર્ટ પર બંધનકર્તા ગણી શકાય નહીં કારણ કે ત્યારે તમામ પાસાઓ કોર્ટ સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યા ન હતા. આર.બી.બી.એ. મિલ્સ કેસનો નિર્ણય કરનાર સુપ્રીમ કોર્ટની બેન્ચ ચાર ન્યાયાધીશોની બેન્ચ હતી. રામકૃષ્ણ રામનાથ વિરુદ્ધ પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર નાગપુર ૧૯૭૦ એલ.એલ.જે. ૩૦૬ માં યુ. પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની

લિમિટેડના કેસના ચુકાદાના અંશો અને ખાસ કરીને પેરાગ્રાફ ૧૫ ને વિસ્તૃત રીતે ટાંક્યા પછી, ન્યાયમૂર્તિ જે. એમ. શેલત અને ન્યાયમૂર્તિ જી. કે. મિત્તર ની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચે અવલોકન કર્યું:

"ઉપરોક્ત અવલોકનોના અંતિમ ભાગને તે જે રેકૉર્ડ્સમાં કરવામાં આવ્યા હતા તેનાથી અલગ પાડીને ગણી શકાય નહીં. જેમ કે સેન્ટ્રલ બેંક (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો, કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળના દાવાની તપાસ કરતા પહેલા કેટલાક કિસ્સાઓમાં અધિકારના અસ્તિત્વની તપાસ કરવી પડી શકે છે. છટણીની હકીકતનો માત્ર ઇનકાર એ બાબતને લેબર કોર્ટની હકુમતની બહાર લઈ જવા માટે પૂરતો નથી".

આર.બી.બી.એ. મિલ્સ કું. (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે પાના ૪૫૮ પર પેરાગ્રાફ ૨૩ માં નિર્દેશ કર્યો હતો કે, કામદારના લાભની નાણાકીય ગણતરી કરવાના દાવાનો માત્ર ઇનકાર કરતી દલીલ કરવાથી લેબર કોર્ટની હકુમત છીનવી શકાય નહીં; લેબર કોર્ટે પ્રશ્નની તપાસ કરવી જોઈએ અને નક્કી કરવું જોઈએ કે હકીકતોના આધારે તેની પાસે ગણતરી કરવાની હકુમત છે કે કેમ. જો કે, હકુમત અંગેની દલીલ પર ખોટો નિર્ણય લઈને તે પોતાની મેળે હકુમત પ્રાપ્ત કરી શકે નહીં. તેથી, અંતે આ પ્રશ્નને એ દૃષ્ટિકોણથી જોવો જોઈએ કે જ્યારે કામદાર અદાલતમાં આવે છે ત્યારે તેનો કેસ શું છે, નહીં કે કામદારના દાવા સામે એમ્પ્લોયરે તેના જવાબમાં જે વિવાદ ઉઠાવ્યો છે તે દૃષ્ટિકોણથી.

૧૦. સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ વર્કમેન (કામદારો) એ.આઈ.આર. 1974 એસ.સી. 1604 માં ન્યાયમૂર્તિ પાલેકર અને ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીની બનેલી બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચે કલમ 33-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ પર વિચારણા કરી હતી. સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશનના કેસનો આ નિર્ણય પ્રથમ દ્રષ્ટિએ કલમ 33-સી(૨) ની વ્યાપ્તિને મર્યાદિત કરતો જણાય છે. સુપ્રીમ કોર્ટ વતી બોલતાં ન્યાયમૂર્તિ પાલેકરે પાના ૧૬૦૮ પર પેરાગ્રાફ ૧૨ માં અવલોકન કર્યું:

"હવે તે સુસ્થાપિત છે કે કલમ 33-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહી સામાન્ય રીતે અમલીકરણ કાર્યવાહીના સ્વરૂપની કાર્યવાહી છે જેમાં લેબર કોર્ટ કામદારને તેના નિયોક્તા પાસેથી મળવાપાત્ર નાણાંની રકમની ગણતરી કરે છે અથવા જો કામદાર કોઈપણ લાભ મેળવવા માટે હકદાર હોય જે નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે સક્ષમ હોય, તો લેબર કોર્ટ તે લાભની નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે આગળ વધે છે. આ ગણતરી અગાઉના અધિનિર્ણય અથવા અન્યથા વિધિવત જોગવાઈને કારણે નાણાં અથવા લાભના અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકારને અનુસરે છે. ચીફ માઈનિંગ એન્જિનિયર ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કોલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ રામેશ્વર (એ.આઈ.આર. 1968 એસ.સી. 218) માં એ વાતનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે કલમ 33-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહી અમલીકરણ કાર્યવાહીને અનુરૂપ છે અને જ્યારે કામદારો દ્વારા દાવો કરાયેલા લાભની નાણાકીય ગણતરી કરવાનું કહેવામાં આવે ત્યારે લેબર કોર્ટ આવા કિસ્સાઓમાં અમલીકરણ અદાલતની સ્થિતિમાં હોય છે. એ વાતનો પણ પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે જે લાભની ગણતરી કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે તેનો અધિકાર અસ્તિત્વ ધરાવતો હોવો

જોઈએ, એટલે કે તે પહેલેથી જ અધિનિર્ણિત હોવો જોઈએ અથવા તેના માટે જોગવાઈ કરેલી હોવી જોઈએ અને તે ઔદ્યોગિક કામદાર અને તેના નિયોક્તા વચ્ચેના સંબંધના અનુસંધાનમાં અને તેના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવવો જોઈએ. એક દાવામાં વાદી દ્વારા પ્રતિવાદી સામે કરવામાં આવેલ રાહત માટેના દાવામાં નીચેના નિર્ધારણ માટે તપાસનો સમાવેશ થાય છે: (i) રાહત મેળવવા માટેનો વાદીનો અધિકાર; (ii) પ્રતિવાદીની અનુરૂપ જવાબદારી, જેમાં પ્રતિવાદી જવાબદાર છે કે નહીં તેનો પણ સમાવેશ થાય છે; અને (iii) પ્રતિવાદીની જવાબદારીની મર્યાદા, જો કોઈ હોય તો. રાહત આપવાના હેતુથી આવી જવાબદારી પર કામ કરવું એ સામાન્ય રીતે અમલીકરણ કાર્યવાહીનું કાર્ય માનવામાં આવે છે. ઉપર નિર્દિષ્ટ કરેલ નિર્ધારણ નંબર (iii), એટલે કે પ્રતિવાદીની જવાબદારીની મર્યાદા, ક્યારેક અમલીકરણ કાર્યવાહીમાં નિર્ધારણ માટે છોડી શકાય છે. પરંતુ શીર્ષક (i) અને (ii) હેઠળના નિર્ધારણના કિસ્સામાં એવું નથી. તેઓ સામાન્ય રીતે દાવા ના કાર્યો માનવામાં આવે છે અને અમલીકરણ કાર્યવાહીના નહીં. કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહી અમલીકરણ કાર્યવાહીના સ્વરૂપની હોવાથી, સ્વાભાવિક રીતે એમ માનવું જોઈએ કે ઉપરના નિર્ધારણ (i) અને (ii) પ્રકારની તપાસ સામાન્ય રીતે તેની વ્યાપ્તિની બહાર છે. એ સાચું છે કે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહીમાં, અમલીકરણ કાર્યવાહીની જેમ જ, જો દાવો કોની દ્વારા અથવા કોની સામે કરવામાં આવ્યો છે તે બાબતે પડકાર હોય, તો તે વ્યક્તિની ઓળખ નક્કી કરવી જરૂરી બની શકે છે. પરંતુ તે માત્ર પ્રાસંગિક છે. નિર્ધારણ (i) અને (ii) ને અમલીકરણ કાર્યવાહી માટે પ્રાસંગિક કહેવું એ તર્કદોષ ગણાશે કારણ કે અમલીકરણ કાર્યવાહી જેમાં જવાબદારીની મર્યાદા નક્કી કરવામાં આવે છે તે નિર્ધારણ (i) અને (ii) ના પરિણામ સ્વરૂપ જ હોય છે અને તે અંતિમ રાહત તરફ દોરી જતી પ્રક્રિયાના છેલ્લા તબક્કાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. તેથી જ્યારે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ

લેબર કોર્ટ સમક્ષ દાવો કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે અદાલતે જે મર્યાદાઓમાં રહીને કાર્ય કરવાનું છે તે સ્પષ્ટપણે સમજવી જોઈએ. તે પોતાની જાતે ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલના કાર્યો ગ્રહણ કરી શકે નહીં – કે જેઓ ઉપર જણાવેલ નિર્ધારણ (i) અને (ii) પ્રકારના અધિનિર્ણય કરવા માટે એકમાત્ર હકદાર છે – અથવા અગાઉના નિર્ધારણોને તેના મુખ્ય કાર્ય (ગણતરી) ના પ્રાસંગિક ગણાવીને લાભની ગણતરી કરવા માટે આગળ વધી શકે નહીં. આવા કિસ્સાઓમાં નિર્ધારણ (i) અને (ii) એ ગણતરીના પ્રાસંગિક નથી. ગણતરી પોતે જ નિર્ધારણ (i) અને (ii) ના પરિણામ સ્વરૂપ અને ગૌણ છે, જે ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલના રેફરન્સ થી શરૂ થયેલી પ્રક્રિયાના છેદના તબક્કા સમાન છે. તેથી સ્ટેટ બેંક ઓફ બીકાનેર એન્ડ જયપુર વિરુદ્ધ આર. એલ. ખંડેલવાલ (૧૯૬૮) ૨ લેબ એલ.જે. ૫૮૯ (એસ.સી.) માં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, કામદાર કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજીમાં એવી બાબત અંગે દાવો રજૂ કરી શકતો નથી જે અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકાર પર આધારિત ન હોય અને જે યોગ્ય રીતે ઔદ્યોગિક વિવાદનો વિષય બની શકે તેમ હોય કે જેના માટે અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ રેફરન્સ જરૂરી હોય."

એ નોંધવું કે ચુકાદાના પેરાગ્રાફ ૧૪ માં પાલેકર જે. એ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ પી. એસ. રાજગોપાલન (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર વિચારણા કરી હતી અને સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ વર્કમેન માં મળેલો નિર્ણય, સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ પી. એસ. રાજગોપાલન માં સુપ્રીમ કોર્ટ જે તબક્કા સુધી બાબતને લઈ ગઈ હતી તેનાથી આગળ લઈ જતો નથી. આમ, સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર

ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશનના કેસનો નિર્ણય એ માત્ર તેની સમક્ષની હકીકતો પર સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ પી. એસ. રાજગોપાલન માં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોનો અમલ છે. એ પણ નિર્દેશ કરવો જોઈએ કે ભગવતી જે., જેઓ સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશનના કેસના નિર્ણયમાં સામેલ હતા, તેમણે પોતે જ પંજાબ બેવરેજીસ વિરુદ્ધ સુરેશ ચંદ (ઉપરોક્ત) માં ચુકાદો આપ્યો હતો અને પંજાબ બેવરેજીસ કેસનો નિર્ણય કરનાર બેન્ચ ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ હતી. આ સંજોગોમાં, ઉપર ઉલ્લેખિત સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લેતા, આપણે પંજાબ બેવરેજીસ કેસમાં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ દ્વારા સમજાવ્યા મુજબના સિદ્ધાંતનું પાલન કરવું જોઈએ.

૧૧. ડાયાભાઈ રણછોડદાસ વિરુદ્ધ મેસર્સ જયંતીલાલ મોહનલાલ (૧૯૭૩) ૧૪ ગુજ. લો રિપોર્ટર ૧ માં આ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ, જેમાં મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ ભગવતી (તત્કાલીન) અને ન્યાયમૂર્તિ ડી. એ. દેસાઈ હતા, તેમણે કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ સમજાવતા ઠરાવ્યું:

"જ્યારે પણ કોઈ કામદાર તેના નિયોક્તા પાસેથી કોઈ નાણાં અથવા કોઈ લાભ મેળવવા માટે હકદાર હોય જે નાણાંના સંદર્ભમાં ગણતરી કરવા માટે સક્ષમ હોય અને તેને આવા લાભનો ઇનકાર કરવામાં આવે, ત્યારે તે નાણાકીય અથવા બિન-નાણાકીય લાભ, જેની નાણાંમાં ગણતરી થઈ શકે અને જે તે તેના નિયોક્તા પાસેથી મેળવવા માટે હકદાર હોય, તેની વસૂલાત માટે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ

લેબર કોર્ટનો સંપર્ક કરી શકે છે. વસૂલવા માંગતો લાભ અનિવાર્યપણે અગાઉથી અસ્તિત્વમાં રહેલો લાભ અથવા અગાઉના અધિકારમાંથી ઉદ્ભવતો લાભ હોવો જોઈએ. અધિકાર અથવા લાભના અમલ માટે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ લેબર કોર્ટમાં આવતા કામદારે તે અગાઉના કોઈ અધિકાર અથવા લાભ તરફ નિર્દેશ કરવા સક્ષમ હોવો જોઈએ કે જેનો તે અમલ કરાવવા માંગે છે. જો તે કોઈ નવા અધિકારો અથવા સેવાની શરતોમાં ફેરફાર અથવા કોઈ નવા લાભની માંગ કરતો હોય જે કાયદા દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ નથી કે આપવામાં આવ્યો નથી કે પ્રદાન કરવામાં આવ્યો નથી, તો તેણે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ ઉપાય શોધવો જોઈએ. જો કામદાર દ્વારા એ આધારે નાણાં અથવા લાભનો દાવો કરવામાં આવે કે અધિકારનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે, તો કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની કાર્યવાહીમાં તે અધિકાર અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે નહીં તે નક્કી કરવા લેબર કોર્ટ સક્ષમ છે. કલમ ૩૩-સી(૨) દ્વારા કલ્પના કરાયેલ અધિકાર ગમે ત્યાંથી પ્રાપ્ત થયો હોઈ શકે અને તે કલમ ૧૦ ના હેતુ માટે બીજી અનુસૂચિ અથવા ત્રીજી અનુસૂચિ હેઠળ આવતી કોઈપણ બાબતના સંદર્ભમાં હોઈ શકે. જો આવી કોઈપણ બાબતોના સંદર્ભમાં અધિકાર હજુ પ્રાપ્ત કરવાનો બાકી હોય, તો કામદારે કલમ ૧૦ હેઠળ આગળ વધવું જોઈએ, પરંતુ જો તે એકવાર પ્રાપ્ત થઈ જાય અને તેના અસ્તિત્વ વિશે વિવાદ હોય, તો તે અધિકાર અસ્તિત્વમાં હતો કે નહીં તે નક્કી કરવાની હકુમત લેબર કોર્ટ પાસે રહેશે. જ્યાં કામદાર અગાઉના અધિકારમાંથી ઉદ્ભવતા લાભનો દાવો કરે છે અને અધિકારની નાણાંમાં ગણતરી માટે લેબર કોર્ટનો સંપર્ક કરે છે અને નિયોકતા તે અધિકારના અસ્તિત્વનો ઇનકાર કરે છે, ત્યારે લેબર કોર્ટ પાસે તે અધિકાર અસ્તિત્વમાં હતો કે નહીં તે પ્રશ્ન નક્કી કરવાની હકુમત રહેશે અને જો અધિકારનું અસ્તિત્વ સ્થાપિત થાય, તો તેમાંથી ઉદ્ભવતા લાભની

નાણાંમાં ગણતરી કરવા માટે આગળ વધવાની હકુમત રહેશે અને તેના નિર્ણય પર વસૂલાતની કાર્યવાહી શરૂ થઈ શકે છે."

અમે ડાયાભાઈ વિરુદ્ધ મેસર્સ જયંતીલાલ મોહનલાલ (ઉપર મુજબ) માં ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા અગાઉના કેસોમાંથી તારવેલી કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ સાથે સંમત છીએ. ડિવિઝન બેન્ચે એ પણ નિર્દેશ કર્યો હતો કે ચુ. પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કો. કેસ (ઉપર મુજબ) માં સુપ્રીમ કોર્ટની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચના અવલોકનોને આર. બી. બી. એ. મિલ્સ કો. લિમિટેડ વિરુદ્ધ લેબર કોર્ટ નાગપુર (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટે પોતે માન્ય રાખ્યા ન હતા. અમારો એવો મત છે કે ડિવિઝન બેન્ચનો નિષ્કર્ષ સંપૂર્ણપણે સુપ્રીમ કોર્ટના પંજાબ બેવરેજીસ કેસ (ઉપરોક્ત) ના પછીના નિર્ણય જેવો જ છે.

૧૨. આમ જ્યાં સુધી કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી જે કરવાનું છે તે એ છે કે પંજાબ બેવરેજીસ કેસ (ઉપર મુજબ) ના નવીનતમ નિર્ણયમાં સમજાવ્યા મુજબ, સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ રાજગોપાલન (ઉપર મુજબ) માં સુપ્રીમ કોર્ટની પાંચ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવાનું છે.

૧૩. અમે એ નિર્દેશ કરી શકીએ કે, આ અદાલતના અગાઉના નિર્ણયો પૈકીના એક, અંબાલાલ વિરુદ્ધ ડી.એમ. વિન (૧૯૬૪) ૫ ગુજ. લો રિપોર્ટર ૬૧૯ માં

એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જો કામદારો દ્વારા કોઈ દાવો કરવામાં આવે, તો તે દાવો ઔદ્યોગિક કાયદા હેઠળ હોવો જોઈએ અને ત્રીજી અનુસૂચિની આઈટમ નંબર ૧૦ અને કલમ ૩૩-સી ની પેટા-કલમ (૨) ને ધ્યાનમાં લેતા, લેબર કોર્ટ પાસે તે નક્કી કરવાની કોઈ હકુમત નથી કારણ કે તેની હકુમત માત્ર અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકારમાંથી ઉદ્ભવતા લાભની રકમ નક્કી કરવા સુધી જ મર્યાદિત છે. વધુમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે છટણી વળતરનો દાવો ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૨૫-એફ હેઠળ કરી શકાતો નથી અને તે અનિવાર્યપણે તે કલમની બહાર રહીને કરવો જોઈએ, તેથી લેબર કોર્ટ પાસે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ આ બાબતનો નિકાલ કરવાની કોઈ હકુમત નથી. લેબર કોર્ટ પાસે વળતરની રકમ નક્કી કરવાની પણ કોઈ હકુમત રહેશે નહીં કારણ કે છટણીનો અધિકાર કોઈ અસ્તિત્વ ધરાવતા કાયદા અથવા એવોર્ડ અથવા સમાધાન હેઠળ માંગવામાં આવ્યો ન હતો.

૧૪. અંબાલાલ વિરુદ્ધ ડી.એમ. વિન (ઉપરોક્ત) ના કેસનો નિર્ણય કરનાર માનનીય ન્યાયાધીશો પ્રત્યે પૂરા આદર સાથે, અમે કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ અંગેના તેમના નિષ્કર્ષો સાથે સંમત થઈ શકતા નથી. જો કામદાર પોતે છટણીની હકીકતનો સ્વીકાર કરે અને તેની અરજીમાં અદાલત પાસે આદેશ માંગે કે છટણી વળતરની રકમની ગણતરી કરીને તેને ચૂકવવામાં આવે અને કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ વસૂલાત માટે અરજી કરે, તો લેબર કોર્ટ પાસે હકુમત રહેશે

કારણ કે તે સંજોગોમાં લેબર કોર્ટ કામદારની છટાણી યોગ્ય રીતે કે ખોટી રીતે થઈ છે તે નક્કી નહીં કરે, પરંતુ છટાણીના આધાર પર આગળ વધશે. કાયદા દ્વારા કામદારને આપવામાં આવેલા અધિકારોની ગણતરી કરવી પડશે અને કલમ ૩૩-સી(૨) ની કાર્યવાહીમાં રકમ યોગ્ય રીતે નક્કી કરવી પડશે. અદાલત પાસે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ હકુમત છે કે નહીં તે નક્કી કરવામાં નિયોક્તાની દલીલ મહત્વની રહેશે નહીં. અદાલતે જે નક્કી કરવું જોઈએ તે એ છે કે કામદાર કઈ રાહત માટે અથવા કયા આધારે અદાલત પાસે આવે છે. જો તે એ આધારે અદાલતમાં આવે કે છટાણી થઈ છે અને કામદાર દ્વારા તે છટાણી સ્વીકારવામાં આવે, તો બાકીની બાબત કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ નક્કી કરી શકાય છે અને તે હદ સુધી અંબાલાલ વિરુદ્ધ ડી. એમ. વિન (ઉપરોક્ત) નો તે નિર્ણય સુપ્રીમ કોર્ટના પછીના નિર્ણયોના પ્રકાશમાં ઉલટાવવામાં આવેલ ગણવો જોઈએ. યુ.પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ આર. કે. શુક્લા (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટના અવલોકનોને પણ આર.બી.બી.એ. મિલ્સ કેસ (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટે માન્ય રાખ્યા નથી અને સેન્ટ્રલ ઇન્ડિયા પોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ વર્કમેન (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયને પણ તે કેસની હકીકતો પૂરતો મર્યાદિત રાખવો જોઈએ અને તેને સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ પી. એસ. રાજગોપાલન (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોનો સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષના કેસની હકીકતો પરનો અમલ ગણવો જોઈએ.

૧૫. અમારા મતે, કાયદાની સ્થિતિ હવે સુપ્રીમ કોર્ટે પંજાબ બેવરેજીસ કેસ (ઉપરોક્ત) માં સમજાવી છે અને પંજાબ બેવરેજીસ કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ત્રણ ન્યાયાધીશોના નિર્ણયના પ્રકાશમાં જ કલમ ૩૩-સી(૨) ની વ્યાપ્તિ અને તેની મર્યાદા નક્કી કરવી પડશે.

૧૬. અમે એ પણ નિર્દેશ કરી શકીએ કે ન્યાયમૂર્તિ જે. બી. મહેતા અને ન્યાયમૂર્તિ એ. ડી. દેસાઈની બનેલી આ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે ૧૮ માર્ચ ૧૯૭૦ ના રોજ ફેસલ કરેલી વિશેષ દીવાની અરજી નંબર ૭૪૩/૧૯૫૭ માં ચુ. પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને અલગ તારવ્યો હતો. ડિવિઝન બેન્ચે બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટર્સ ઓફ ધ સાઉથ આર્કોટ ઇલેક્ટ્રિસિટી ડિસ્ટ્રિબ્યુશન કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ એન. કે. મોહમ્મદ ખાન વગેરે (૧૯૬૯) ૧ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૧૯૨ માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર અને સાઉથ આર્કોટ ઇલેક્ટ્રિસિટી ડિસ્ટ્રિબ્યુશન કંપનીના કેસના નિર્ણયના નીચેના અંશ પર આધાર રાખ્યો હતો –

"આ નિર્ણયો સ્પષ્ટ કરે છે કે કામદાર એવી બાબત અંગે દાવો રજૂ કરી શકતો નથી જે અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકાર પર આધારિત ન હોય અને જે યોગ્ય રીતે માત્ર ઔદ્યોગિક વિવાદનો વિષય બની શકે તેમ હોય કે જેના માટે અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ સંદર્ભ લેવો જરૂરી હોય."

સાઉથ આર્કોટ ઇલેક્ટ્રિસિટી ડિસ્ટ્રિબ્યુશન કંપનીના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નિર્દેશ કર્યો હતો કે તે ચોક્કસ કેસમાં ઇલેક્ટ્રિકલ ઉપક્રમના સ્થાનાંતરણ પર

છટણી વળતરનો દાવો અધિનિયમની કલમ ૨૫-એફએફ હેઠળ આધારિત હતો કારણ કે ઉક્ત અધિકાર કામદારોને અધિનિયમની કલમ ૨૫-એફએફ હેઠળ પ્રાપ્ત થયો હતો અને જ્યારે અરજીઓ કરવામાં આવી હતી ત્યારે તે અસ્તિત્વ ધરાવતો અધિકાર હતો. તે જોગવાઈ હેઠળની અરજીઓનો નિકાલ કરતી વખતે આવો અધિકાર અસ્તિત્વમાં હતો કે નહીં તે નક્કી કરવાની લેબર કોર્ટ પાસે સ્પષ્ટપણે હકુમત હતી. કંપની દ્વારા તે અધિકારનો માત્ર ઇનકાર કરવાથી લેબર કોર્ટની હકુમત છીનવી શકાય નહીં અને તેથી લેબર કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલો આદેશ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સક્ષમ ગણવામાં આવ્યો હતો. ડિવિઝન બેન્ચે નિર્દેશ કર્યો કે સાઉથ આર્કોટ ઇલેક્ટ્રિકિટી ડિસ્ટ્રિબ્યુશન કંપનીના કેસમાં મળેલો નિર્ણય યુ. પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડના કેસના નિર્ણય દ્વારા કોઈ પણ રીતે ઉલટાવવામાં આવ્યો ન હતો. એ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે યુ. પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડના કેસમાં છટણી પોતે જ વિવાદિત હતી કારણ કે એમ્પ્લોયરે એવો કેસ લીધો હતો કે કામદારોએ કંપની હેઠળની નોકરી સ્વેચ્છાએ છોડી દીધી હતી કારણ કે તેમને બોર્ડ હેઠળ નોકરી લેવી વધુ નફાકારક લાગી હતી. આથી જ ડિવિઝન બેન્ચના જણાવ્યા મુજબ, યુ. પી. ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કંપની લિમિટેડના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે છટણી થઈ હતી કે નોકરીનો સ્વેચ્છાએ ત્યાગ કરવામાં આવ્યો હતો તે પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે લેબર કોર્ટ અસમર્થ હતી કારણ કે આ મુદ્દો સંપૂર્ણપણે ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલની સક્ષમતામાં હતો.

૧૭. અમને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલી બે વિશેષ દીવાની અરજીઓના ગુણદોષના સંદર્ભમાં, નિર્દેશ કરી શકાય કે વિશેષ દીવાની અરજી નંબર ૧૧૨૨/૧૯૭૩ માં, કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ અરજી કરતી વખતે અરજદારનો કેસ એવો હતો કે તે પ્રતિવાદી કંપનીના વીવિંગ વિભાગમાં આશરે વીસ વર્ષથી જોબર તરીકે સેવા આપી રહ્યો હતો. વીવિંગ વિભાગમાં ઓટોમેટિક લૂમ્સ સ્થાપિત કરવાના હોવાથી અને સાદા લૂમ્સ પાછા ખેંચવાના હોવાથી, ઓપરેટિવ્સ અને જોબર્સની છટણી કરવાની જરૂર હતી અથવા મિલ્સ કંપની દ્વારા સ્વૈચ્છિક રાજીનામા મંગાવવાના હતા અને તેનાથી પ્રભાવિત વ્યક્તિઓને તેમના અન્ય લેણાંની સાથે છટણી વળતર આપવામાં આવનાર હતું. ૨૪ ડિસેમ્બર ૧૯૭૧ ના રોજ અરજદારે મજૂર મહાજન સંઘ નડિયાદ મારફત પ્રિન્ટેડ ફોર્મમાં શરત સાથે પોતાનું રાજીનામું આપ્યું હતું કે તેને છટણી વળતર અને અન્ય તમામ લેણાંના લાભો આપવામાં આવે અને આ શરત સાથેનું રાજીનામું ૨૫ ડિસેમ્બર ૧૯૭૧ ના રોજ સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું; અને પ્રિન્ટેડ ફોર્મની શરત મુજબ તેને માત્ર ગ્રેયુઈટી ચૂકવવામાં આવી હતી પરંતુ રૂ. ૬,૦૦૦.૦૦ નું છટણી વળતર અને વેતન સાથેની રજાના રૂ. ૨૦૦.૦૦ ચૂકવવામાં આવ્યા ન હતા. તેના લેખિત નિવેદન દ્વારા એમ્પ્લોયરે દલીલ કરી હતી કે અરજી ખોટી હતી. તેણે એવી દલીલ પણ કરી હતી કે અરજદારે પોતાની મરજીથી બિનશરતી રાજીનામું આપ્યું હતું; અને તેથી છટણીનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. પ્રાથમિક વાંધા તરીકે એવી દલીલ

કરવામાં આવી હતી કે અરજી કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ ટકવાપાત્ર નથી. લેબર કોર્ટના પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર, જેમના સમક્ષ અરજી સાંભળવામાં આવી હતી, તેમણે અંબાલાલ વિરુદ્ધ ડી. એમ. વિન (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયનું પાલન કર્યું અને ઠરાવ્યું કે અરજી છટણી વળતર માટે હોવાથી અને કામદારે ક્યાંય જણાવ્યું ન હોવાથી કે તેણે છટણી સિવાય અન્ય કોઈ રીતે તેને મળવાપાત્ર રકમની વસૂલાત માટે વર્તમાન અરજી દાખલ કરી છે, તેથી અરજી કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ ટકવાપાત્ર નથી.

૧૮. અમે ઉપર ઠરાવ્યું છે કે કલમ ૩૩-સી(૨) ના હેતુઓ માટે જે મહત્વનું છે તે અરજીમાં દર્શાવેલ કામદારનો કેસ છે. પ્રસ્તુત કેસમાં કામદાર અસ્તિત્વ ધરાવતા અધિકાર હેઠળ તેના લેણાંનો દાવો કરી રહ્યો હતો, એટલે કે તેણે પ્રિન્ટેડ ફોર્મ પર જે શરત લખી હતી તેને ધ્યાનમાં લેતા તે છટણી વળતર માટે હકદાર હતો. તે છટણીની હકીકત સામે વિવાદ કરી રહ્યો ન હતો અને અમારા મતે, આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચનો અંબાલાલ શિવલાલ વિરુદ્ધ ડી. એમ. વિન નો નિર્ણય ઉલટાવવામાં આવેલ ગણવો જોઈએ, તેથી લેબર કોર્ટનો નિર્ણય રદબાતલ કરવો જોઈએ. મામલો હવે અરજીના ગુણદોષ પર નિર્ણય કરવા માટે લેબર કોર્ટમાં પાછો જશે, જે માટે ઉપર ઉલ્લેખિત કેસોમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો અને અમે તે નિર્ણયોમાંથી તારવેલા સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખવાના રહેશે.

૧૯. વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૯૩૬/૧૯૭૫ માં કામદારનો કેસ એવો હતો કે તે પ્રતિવાદીની ફેક્ટરીમાં ઘણા વર્ષોથી કામ કરતો હતો અને કાયમી કલર્ક હતો અને ફેક્ટરી ૧ જૂન ૧૯૭૧ થી બંધ થઈ હતી અને તેણે કુલ રૂ. ૧,૮૦૦.૦૦ ના કલોઝર વળતર (બંધ વળતર) અને રકમ વસૂલવા માટે રિકવરી સર્ટિફિકેટની માંગ કરી હતી. તેના લેખિત નિવેદનમાં પ્રતિવાદીએ દલીલ કરી હતી કે અરજી કાયદેસર રીતે ટકવાપાત્ર નથી અને કેસમાં વિવિધ દલીલો કરવામાં આવી હતી. લેબર કોર્ટે પ્રાથમિક વાંધા પર ઠરાવ્યું કે તેની પાસે અરજી સ્વીકારવાની હકુમત નથી કારણ કે જ્યાં સુધી કલોઝર વળતરનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી અરજદાર પાસે કોઈ અસ્તિત્વ ધરાવતો અધિકાર નથી. ઉભા થયેલા મુદ્દાઓ પર પિટિશનર-કામદારના સંદર્ભમાં કોઈ તારણ નહોતું અને લેબર કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"આ તમામ મુખ્ય મુદ્દાઓ આ અદાલત દ્વારા નક્કી કરી શકાય તેમ નથી કારણ કે અધિનિયમની કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળ તેની પાસે મર્યાદિત હકુમત છે. આ મુખ્ય મુદ્દાઓ ઔદ્યોગિક ટ્રિબ્યુનલને રેફરન્સ કરી ફેસલ કરી શકાય છે કારણ કે આ તમામ મુખ્ય ઔદ્યોગિક વિવાદો નક્કી કરવા તે આ અદાલતની હકુમતની બહાર છે".

તે સ્પષ્ટ છે કે કામદાર તેની કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજીમાં જે હકીકતો પર આગ્રહ કરી રહ્યો હતો તેના પર કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજી ટકવાપાત્ર હતી કે નહીં તે પ્રશ્ન લેબર કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવાનો છે. તે ગુણદોષ પર પુરાવાઓની તપાસ કર્યા પછી છે કે લેબર કોર્ટ નક્કી કરી શકી હોત કે ફેક્ટરી

બંધ થઈ હતી કે નહીં અને શું અરજદાર નિયોક્તાએ દલીલ કરી હતી તેમ તેની પોતાની મરજીથી નોકરી છોડી દીધી હતી. પરંતુ માત્ર પ્રતિવાદી-નિયોક્તા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વિવાદોને કારણે કામદારને રાહત આપવાના હેતુ માટે કેટલાક મુદ્દાઓ તપાસવા જરૂરી હતા, તેથી એમ કહી શકાય નહીં કે કલમ ૩૩-સી(૨) હેઠળની અરજી ટકવાપાત્ર નહોતી. અમે ઉપર અવલોકન કર્યું છે તેમ નિયોક્તા દ્વારા કામદારના અધિકારનો માત્ર ઇનકાર કરવાથી લેબર કોર્ટની હકુમત છીનવાઈ જશે નહીં જે તેની પાસે અન્યથા હતી.

૨૦. આ સંજોગોમાં આ કેસમાં પણ લેબર કોર્ટનો આદેશ રદબાતલ અને સેટ-સાઈડ કરવામાં આવે છે અને મામલો હવે ગુણદોષ પર પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે લેબર કોર્ટમાં પાછો જશે જે ઉપર જણાવવામાં આવ્યું છે તેના પ્રકાશમાં હશે.

૨૧. તેથી આ બંને બાબતોમાંના દરેકમાં રૂલ નિરપેક્ષ કરવામાં આવે છે. હાલ સુધીની કાયદાની અનિશ્ચિત સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા, ન્યાયી આદેશ એ રહેશે કે દરેક પક્ષે આ દરેક વિશેષ દીવાની અરજીમાં પોતાનો ખર્ચ જાતે ભોગવવો જોઈએ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.